

Българско музикознание Bulgarian Musicology

XXXVI / 2012 / № 3–4

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
Институт за изследване на изкуствата
BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES
Institute of Art Studies

22nd International Congress of Byzantine Studies – Sofia, 22–27 August 2011
BYZANTIUM WITHOUT BORDERS:
HYMNOGRAPHY AND MUSIC IN THE BYZANTINE WORLD

<i>Christian Troelsgård, Svetlana Kujumdzieva</i>	Preliminary Words.....	5
	<i>New Sources</i>	
<i>Svetlana Kujumdzieva</i>	The Tropologion: Sources and Identifications of a Hymnographic Book.....	9
<i>Yuliya Artamonova</i>	On the Archaic Form of Znamennaya Notation (Neumes in the so-called “Iliya’s Book”).....	23
<i>Gregory Myers</i>	The Ritual and Music for the Dedication of a Church among the Medieval Slavs: Byzantine Cathedral Practice Transplanted.....	35
<i>Olga Grinchenko</i>	Slavonic Kontakaria and Their Byzantine Counterparts: Discrepancies and Similarities.....	57
<i>Stefan Harkov</i>	Musical Manuscripts from Sozopolis	71
<i>Asen Atanasov</i>	Musical Manuscripts in Ohrid and Tirana	81
	<i>New Approaches</i>	
<i>Maria Alexandru</i>	New Approaches and Pivotal Thematics in Byzantine Musical Studies, 2001–2011	89

<i>Christian Troelsgård</i>	The Construction and Dissemination of the Middle Byzantine Musical Notation.....	153
<i>Nina Zakharina</i>	On the Reforms (“Ispravlenie”) of Russian Liturgical Chant Books from the 11 th to the 19 th Century	161
<i>Галина Алексеева, Денис Гордеев</i>	Механизмы адаптации византийской культуры в России: пение, церковная служба.....	170
<u><i>Elena Toncheva</i></u>	About the Modal Characteristics during the Post-Byzantine Period: Based on Sources in Slavonic Church Music (Abstract)	180
<i>Distinguished Personalities</i>		
<i>Anna Arevshatyan</i>	Grégoire de Nysse et la pensée musicale esthétique de l’Arménie médiévale	181
<i>Silvia Tessari</i>	The Canons of Photios and the Text-Music Relationship	187
<i>Stefka Venkova</i>	The Development of the Creative Idea in the Variants of <i>Milost Mira – Tebe Poem</i> by Apostol Nikolaev-Strumski....	198
<i>Christiana Demetriou</i>	A New Approach to the Musical Work and Life of Hieronymus Tragodistes (Abstract).....	216
	<i>Summaries in Bulgarian</i>	217

**22-ри Международен конгрес по византийски проучвания –
София, 22–27 август 2011 година
ВИЗАНТИЯ БЕЗ ГРАНИЦИ:
ХИМНОГРАФИЯ И МУЗИКА ВЪВ ВИЗАНТИЙСКИЯ СВЯТ**

<i>Кристиан Троелсгард, Светлана Куюмджиева</i>	Предварителни думи	5
<i>Нови извори</i>		
<i>Светлана Куюмджиева</i>	Тропологът: извори и идентификации на една химнографска книга	9
<i>Юлия Артамонова</i>	За архаичната форма на знаменната нотация (невмите в така наречената „Илина книга“).....	23
<i>Грегори Майерс</i>	Ритуалът и музиката за празника „Посвещение на църква“ сред славяните през Средновековието: възприемането на византийската катедрална практика	35

<i>Олга Гринченко</i>	Славянските кондакари и техните византийски съответствия: различия и прилики	57
<i>Стефан Хърков</i>	Музикални ръкописи от Созопол	71
<i>Асен Атанасов</i>	Музикалните ръкописи в Охрид и Тирана	81
<i>Нови подходи</i>		
<i>Мария Александру</i>	Нови подходи и основни теми във византийските музикални проучвания, 2001–2011	89
<i>Кристиан Троелсгард</i>	Състав и разпространение на средновизантийската музикална нотация.....	153
<i>Нина Захарина</i>	За редакциите („исправление“) на руските богослужебни книги през XI–XIX в.....	161
<i>Галина Алексеева, Денис Гордеев</i>	Механизми на адаптация на византийската култура в Русия: песенност, богослужение.....	170
<i>Елена Тончева</i>	За модалните характеристики през поствизантийския период; по източници от славянската църковна музика (резюме)	180
<i>Изтъкнати личности</i>		
<i>Анна Аревшатян</i>	Григорий Нисийски и музикално-естетическата мисъл в средновековна Армения	181
<i>Силвия Тессари</i>	Каноните на Фотий и връзката между текст и музика.....	187
<i>Стефка Венкова</i>	Развитие на творческата идея във вариантите на <i>Милост мира – Тебе поем</i> от Апостол Николаев-Струмски	198
<i>Кристиана Деметриу</i>	Нов подход към музикалното творчество и живота на Йеронимус Трагодистис (резюме).....	216
	<i>Резюмета на български език.....</i>	217

Резюмета

Нови извори

Тропологът: извори и идентификации на една химнографска книга

Светлана Куюмджиева

Тропологът се разглежда като най-старата запазена книга от раннохристиянския свят, която е била в употреба до около XII век. Проучването ѝ е още в своето начало. Установено е засега, че тя е запазена само в грузински превод и на грузински се нарича иадгари. Подобни книги обаче се откриват и на други езици: гръцки, сирийски и арменски. Всички преписи ясно показват, че разпространението и употребата на книгата са били много по-големи, отколкото се предполага сега, и че грузинският иадгари е само една от версиите ѝ.

В доклада са представени ръкописи, които са означени като „трополог“ или в началните си рубрики, или в приписки, оставени от писачите. Ръкописите са от VIII/IX до XII век и са от типа на миней, триода и осмогласника.

По отношение разкриването на

цялостната история на трополога, три параметъра са особено важни: съдържанието на репертоара, неговото поддръжане в ръкописите и богослужбения календар, по който са систематизирани службите. Проучването на тези параметри потвърждава ранното компилиране на книгата, което би могло да е станало в Йерусалим или в принадлежащите му региони, очертава непрекъснатостта в развитието ѝ от Йерусалим до Студийския манастир в Константинопол и отвъд него, и я нарежда сред най-важните оригинални извори, които ни позволяват да ситуираме ранния контекст на богослужението на Изток, както и репертоара, изпълняван там. В доклада се разглежда как тези параметри са предадени в грузинския иадгари и какво от тях преминава в гръцкия трополог.

За архаичната форма на знаменната нотация
(невмите в така наречената „Илина книга“)

Юлия Артамонова

Илината книга е пергаментен ръкопис, по тип славянски миней, датиран към края на XI или XII век (РГАДА ф. 381 № 131). Известният руски езиковед и филолог Е. М. Верещчагин (който иницира задълбочено проучване и научно изследване на паметника) разглежда Илината книга като най-стария славяно-руски богослужбен ръкопис, в който се наброяват „12 основни черти с особено архаичен характер“. Архаичната невмена нотация е трета в неговия списък.

Нотираните части в ръкописа са следните: два канона – за Въздвижение (14 септември) и за Сретение (2 февруари) и три стихирни – самогласна за Богоявление (6 януари), самоподобна за св. Христина Тирска (24 юли) и за Сретение. Първата част (канонът за Сретение) е снабдена с отделни невми или група от невми; втората част (стихирите) е с тита нотация.

Невменото писмо в първата част принадлежи на различни писачи и би

могло да се определи като обичайна знаменна нотация от до-монголския период. Но това е само повърхностно впечатление, тъй като в него има извънредно редки и архаични графични елементи (огледални знаци – знаци, които в сравнение с обичайните невми имат огледално изображение), като например в невмената картина на канона за Въздвижение. Невмената линия на този канон представлява уникална мелодична версия и няма съответствие в нито един от изворите от ранния период.

Стихирата за св. Христина е нотирана с архаична знаменна нотация, но

невмената линия изглежда твърде „византийска“. Това е така, поради изписването на невмите, което предполага, че писачът е бил от византийски произход.

Проучването показва, че невмената нотация на Илината книга не е достатъчно изследвана (нито от филолози, нито от музиколози). А този паметник засвидетелства нови ценни данни за процеса на формиране и функциониране на старославянското невмено писмо, инспирирани от старовизантийските нотации и пренесени от Византия в Русия.

Ритуалът и музиката за празника „Посвещение на църква“ сред славяните през Средновековието: възприемане на византийската катедрална практика

Грегори Майерс

Изобилие от материали, хроникари възприемането и усвояването на византийските ритуали и музика от славяните през Средновековието, чака да бъде открито и да даде представа за пламенността, с която новопокръстените са ги усвоявали. Подобен случай, който се корени в церемониите на Великата църква и е възприет от славяните, е празникът „Посвещение на църква“, тържествено събитие, в което участва цялата община. Музиката за този празник асоциира с шествието по време на старовизантийската стационарна литургия: псалм 24 и кондак. Сред музикалните извори, запазили кондакарните произведения за този празник, са три средновековни руски извора и гръцката хорова книга от XIV век, в която е включен псалм 24, ръкопис Кастория 8.

Особената нотация, с която са нотирани песнопенията в Кастория 8, се разглежда като ключ за дешифриране на енигматичната старославянска музикална нотация. Затова наличието на псалм 24 е ценно откритие: макар този псалм

да е предписан в типика, то негов старославянски препис не е известен; Кастория 8 дава представа за липсващата брънка. Наличието на кондак за празника „Посвещение“ е дори повече от щастливо обстоятелство; досега той не е отбелязан от изследователите, работили с ръкописа. Кондакът е за хор, нотиран със средновизантийска нотация с поставени големи хиперстази, съответстващи на кондакарните песнопения, позволяващ да бъде включен в сравнителни анализи. Той засвидетелства наличието на пълен корпус от кондаци в този стил, които са били много разпространени преди XI век.

Значимостта на този подбран репертоар за ритуала на празника „Посвещение на църква“ определено е голяма. Първо, макар че Кастория 8 е един анахронизъм в развитието на музиката от XIV век, неговата стилистическа близост с по-старите кондакарни извори предполага общ произход с тях от византийската катедрална практика и засвидетелства съхраняването на последната (от Велика-

та църква/Студийските практики) сред славяните в период на хегемония на новосаваитското богослужение. Второ, като балкански извор, открит в регион

населяван от славяни, ние бихме могли да го разглеждаме като свидетелство за общо музикално наследство на южните и източните славяни в ранните векове.

Славянските кондакари и техните византийски съответствия: различия и прилики

Олга Гринченко

Докладът е посветен на един специфичен вид ранни славянски богослужбени ръкописи – кондакари от периода XI–XIII век. Това са сборници с химни, предназначени за пеене в православно богослужение. Този вид литургични сборници, заедно с тяхната все още неразгадана музикална система, излизат от употреба към края на XIV век и нямат славянски съответствия. Болшинството от химните в славянските кондакари са преведени от гръцки език. Следователно византийските църковно-певчески сборници – асматикон и псалтикон – могат да бъдат посочени като най-близки родственници на кондакара.

Запазените византийски източници значително превъзхождат славянските ръкописи по брой. Въпреки това нито един от византийските ръкописи не отговаря напълно на някой от славянските източници от този вид. Едно внимателно изследване на всички налични

извори, както на славянски, така и на гръцки език, представлява единствения път към намиране на отговори на следните въпроси: как славянските извори се появяват в славянските земи, къде са били преведени от гръцки, как са били използвани в църковната служба и защо излизат от употреба.

В доклада представям сравнителен анализ на съдържанието на славянските и византийските ръкописи, както и на техните богослужбни и лингвистични белези и обръщам внимание на загадъчната им музикална нотация. Това ще хвърли нова светлина върху връзките между богослужбните, книжовните и музикалните традиции на различните варианти на християнския обред, ще ни помогне да разберем по-добре църковната история на средновековна Русия, както и мястото на християнския обред в един по-широк контекст на световната християнска цивилизация.

Музикални ръкописи от Созопол

Стефан Хърков

Гръцкоезичната ръкописна колекция на Църковния исторически и архивен институт към Българската Патриаршия (ЦИАИ), една от големите ръкописни колекции днес в България, съхранява десет музикални ръкописа, които някога са принадлежали на библиотека, създадена с даренията на Георгиос Петриниос в Созопол. Шест от тези

ръкописи са писани в края на 10-те и/или началото на 20-те години на XIX век от Антониос Терпандрос, представяйки най-ранния етап от развитието на Хурмузиево-Хрисантовата невмена нотация.

Музикалните ръкописи от Созопол показват как поствизантийските песнопения от екзегетическия период са били трансформирани през първите години

след реформата чрез новата нотационна система, благодарение на което старите средновековни химни са се оказали мно-

го прецизно изписани в тях. Така днес те наподобяват един прозорец към миналото, който очаква да бъде отворен.

Музикалните ръкописи в Охрид и Тирана

Асен Атанасов

Настоящото съобщение представя музикалните ръкописи в Охрид и Тирана.

Към настоящия момент ръкописите не са въвеждани в научно обръщение и не са били обект на специализирано изследователско внимание. Останали встрани, те са забравени за около 50 години. Последното в по-голяма степен се отнася за албанските музикални ръкописи – грижливо съхранявани, но недостъпни като тамошните планини.

Ръкописната колекция от Охрид е отдавна известна. На XII византоложки конгрес през 1961 г. Владимир Мошин съобщава за ръкописите и публикува първоначално описание (Mošin, V. Les

manuscripts du Musée national d'Ochrida. *Recueil de travaux. Édition spéciale publiée à l'occasion du Xe anniversaire de la fondation du Musée et dédiée à XIIIe Congrès International des Études Byzantines*. Ohrid, 1961, 163–241). Най-интересен е пергаментовият старовизантийски Стихирап, инв. № 39, с Коален нотация, сравним с наскоро открит подобен ръкопис в Централния държавен архив на България.

Аналитично описание на съдържанието на музикалните ръкописи от двете сбирки не е правено досега. То предстои и очакваните резултати ще обогатят познанията за средновековната музика и нейното функциониране на Балканите.

Нови подходи

Нови подходи и основни теми във византийските музикални проучвания, 2001–2011 година

Мария Александрю

Настоящият доклад, който е свързан с доклада на Кр. Ханик, изнесен на XX Международен конгрес по византология (2001), обхваща време, което може да се определи като разцвет на византийските музикални проучвания.

Между основните характеристики на този разцвет, който е преди всичко в балканските страни, е разширяването на международната изследователска общност с едно поколение от високо талантили учени от различни страни, съвместната работа между музиколози

и певци-изпълнители, както и диалогът между различни дисциплини, като литургика, филология, езиковедство, изкуствознание, музикална психология, музикална етнология, антропология, компютърни науки и пр.

Към тематичните кръгове и области, които в последните години се радват на особени постижения, са:

а) Кодикологията с едно попълнение от нови ръкописни каталози (например на Статис за Метеора, на Гианопулос за Англия, на Балагеоргос

и Критику за Синай, на Халдайакис за Идра, на Ванек за Виенската национална библиотека, на Буческо и др. за Молдавия, на Василе за Атон, на Тулиатос за Атинската национална библиотека, на Бука за Месина). Особено ценни са проектите по дигитализиране на музикални ръкописи, като например ръкописите в Атинската национална библиотека, библиотеката на Псахос и др.

б) Палеографията с проучването на папируси и други документи от първите векове на християнството (Папатанасиу, Букас, Троелсгард), новото ръководство за проучване на средновизантийската нотация (Троелсгард, *Monumenta Musicae Byzantinae*, Subsidia 10), системното изследване на екзегетическата проблематика и на свързаните с нея транскрипционни проблеми, както и разработването на един силабичен транскрипционен модус на бинарен метрум за стария класически византийски репертоар на ирмолозите и стихирарите (Арванитис).

в) Калофонията (проучванията на Лингас).

г) Морфологията и анализите.

д) Историята и историческите описания с отпечатването на един значителен брой монографии с жанрови изследвания, най-вече в поредицата *Idryta Byzantinis Mousicologias*, издавана от Статис.

е) Историческите и съвременните интерпретационни изследвания на теоретично (Моран, Спираку), практическо (Делвиниотис и интердисциплинарната изследователска програма ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ на Константину) и изпълнителско равнище (ансамбълът *Cappella Romana* на Лингас, *Agiopolitis* на Арванитис, *Romeiko* на Билалис).

ж) Обхващането на локални традиции, като например мултимедийния проект за Южна Трансилвания под ръководството на В. Граждан.

з) Дискографията със златната фонотека от византийски солови песнопения *Μνημεία Εκκλησιαστικής Μουσικής* и *Σύμμεκτα Εκκλησιαστικής Μουσικής*, издадени от Хаджиакумис и хорови песнопения, изпълнени от прочути хорове, като *Ελληνική Βυζαντινή Χορωδία* на Ангелопулос, *Μαιστορες της Ψαλτικής Τέχνης* на Статис, Халдайакис, както и новооснованите ансамбли в Гърция, Румъния, Сърбия, Русия, Финландия и т.н.

и) Византийската музика и другите култури в историческа и съвременна перспектива (например при славяните, но и при англичаните, французите, финландците и пр.).

й) Византийската музика извън църквата и класическата ориенталска музика с нейното влияние върху византийските музикални инструменти от Малиарас, както и художествената, научна и образователна дейност на общности, като *Εν χορδαίς* от Калайцидис, Апостолопулос и др.

Развитието в областта на византийската музика върви заедно с изграждането на майсторски програми в университетите, академиите и консерваториите в различните страни на Балканите, на Скандинавия, в полуостров, в Русия, Западна Европа и Америка. Подкрепя се от Църквата и от други спонсори, като *Monumenta Musicae Byzantinae*, *Ιδρυμα Βυζαντινής Μουσικολογίας*, А. А. Brediusstichting, Central de Studii Bizantine Iasi, American Society of Byzantine Music and Hymnology и др.; организират се още и различни значими научни форуми (в Атина, Хернен, Копенхаген, Виена, Яш, Солун, Йоенсу, Женева и др.). Новите издания по византийска музика през последните години са *Acta Musicae Byzantinae* на Тр. и Г. Окнеану в Яш, и *Melurgia. Studies in Eastern Music* на Алигицакис в Солун.

Византийската музика, която Гавриил йеромонах от XV век дефинира като „наука за ритмите и формулите, вложени в божествените химни“ (по из-

данието на Hannick/Wolfram, CSRM 1), днес, в съвременната наука и изкуство, е една динамична дисциплина от високо качество.

Състав и разпространение на средновизантийската музикална нотация

Кристиан Троелсгард

Най-ранните образци на средновизантийска нотация са в ръкописи от 70-те години на XII век, но изглежда, че тенденцията към диастематизъм се проявява още в ръкописи с развити разновидности на старовизантийските нотации. Затова може да се приеме, че създаването на средновизантийската нотация е станало към средата на XII век.

Докладът се опитва да систематизира ранни сведения за диастематизъм във византийските музикални ръкопи-

си с оглед да се проследи произхода и разпространението на средновизантийската нотация във Византия и в някои съседни на нея региони. Поставят се следните въпроси:

- Кои са предшествениците и елементите, които водят до създаването на средновизантийската нотация?
- Къде е била възприета средновизантийската нотация?
- Колко бързо тя е била усвоена?
- Кои фактори са били решаващи за успешното ѝ възприемане?

За редакциите („исправление“) на руските богослужебни певчески книги през XI–XIX век

Нина Захарина

Руските богослужебни певчески книги са редактирани няколко пъти. Всяка една от редакциите е описана от учените от XIX–XXI век, но те никога не са дискутирани цялостно заедно.

М. Момина, анализирайки ръкопис от втората половина на XI век заключава, че редакцията е станала по това време. Според А. Пентковски редакцията е свързана с възприемането на типика на патриарх Алексей Студит от Теогосий Печерски през 60-те–80-те години на XI век. С. Смоленски споменава за промени в руската невмена нотация, станали през втората половина на XIII век. Редакцията от втората половина на XIV век е добре известна на учените под наименованието „стилистически обрат“ (термин на Б. Карастоянов).

Реформата в книжнината, извършена от комисията на Александър Мезенец и др. от 1668 г., свързана с реформата на патриарх Никон, е изследвана подробно от В. Металов, Н. Парфентиев, З. Гусейнова. А. Белоненко разглежда издаването на печатните книги от Свети Синод през XIX век.

Сравнявайки резултатите от всички тези изследвания може да се види, че реформите са се провеждали твърде системно; ставали са на всеки два века, през 60-те–80-те години на нечетен век. Във всеки един от случаите нотацията (староруската невмена нотация или линейната нотация от XIX век), както и репертоара в певческите книги са били променяни. Често пъти словесният текст е бил редактиран. Предполагам, че ве-

роятната причина за една такава системност е била необходимостта от координация между ежедневноната практика на богослужебното пеене и писменото му предаване. Начинът на музикално ми-

слене постоянно се променя. Качествените и количествените промени на музикалния език обуславят и инспирират редактирането на музикалното писмо и в частност на певческите книги.

Механизми на адаптация на византийската култура в Русия: песенност, богослужение

Галина Алексеева, Денис Гордеев

Сравнителният анализ на песенната терминология във византийските и староруските ръкописи показва, че тя представлява нещо като двуезичен типологичен речник на певчески понятия. Този речник дава възможност да се разбере адаптацията на византийското пеене в Русия, както и да се проучат механизмите на взаимодействие между текст и музика, специално при двуезичната терминология на характерните мелодически формули. Използват се два основни метода – на етимологичния анализ на руските азбучни термини, основаващи се върху методологията на славянските преводи, и акцентният метод, обоснован от авторката в монографията ѝ от 2007 г. (*Византийско русская певческая палеография. Исследование.* – СПб).

Четири принципа от преводаче-

ската дейност на Кирил и Методий се разглеждат като определящи при сравняването на понятията във византийската и староруската певческа теория – транспозиция, онаследеност, преписване и ментализация. Проучването на еволюцията на византийската миниатюра в староруските ръкописи води до следните резултати: миниатюрите са орнаментирани със славянски елементи, които имат функцията на семантичен магически знак.

Анализът на ежедневноното богослужение показва, че песенните текстове на псалмите от октоиха представляват символна метафорична система от образи на Богородица. Акатистът в чест на Богородица се използва все по-често в съвременната богослужебна практика, което още не е фиксирано в типика.

За модалните характеристики през поствизантийския период: по източници от славянската църковна музика

Елена Тончева

Църковнопевческият репертоар на така наречения „Болгарский роспев“ е добре познат в изследванията върху византийската музика. Този репертоар е нотиран с киевска квадратна нотация. Под името „Болгарский роспев“ той се открива в украински, белоруски и руски ръкописи от края на XVI до XVIII век.

Сравнението на едни и същи по текст и жанр „български“ и византийски църковни песнопения показва мно-

го мелодически и модални прилики между тях. Това дава основание за формулиране на хипотезата, че записите на „Болгарский роспев“ представляват ранни транскрипции, изписани с петолинейна нотация на невмирани мелодии, произхождащи от Балканите. Тази хипотеза очертава нови перспективи за изследване на поствизантийския църковнопевчески репертоар, произхождащ от Балканите.

ИЗТЪКНАТИ ЛИЧНОСТИ

Григорий Нисийски и музикално-естетическата мисъл на средновековна Армения

Анна Арешатян

Музикално-научната теоретическа и естетическа мисъл на средновековна Армения, извървяла един особен път на развитие, се е обогатила значително от наследството на мислителите от Античността и ранното християнство. Това личи не само в стойностните преводи на арменски език, но също и в оригиналните произведения на арменски автори. Литературното наследство на елинизма и на Отците на източнохристиянската църква, е предадено на средновековната арменска литература, благодарение на арменските неоплатоници, за да служи на новата идеология и на важните за новата църква естетически изисквания. Благодарение на усилията на арменските светци-преводачи и на техните последователи, едни от първите преведени трудове са произведенията на тримата кападокийски отци, оказали огромно значение и влияние върху създаването на теологията, философията, медицината и музикалната естетика на средновековна Армения.

Сред средновековните арменски трактати върху интерпретацията на музикалните ладове, се откроява интересен текст, чието заглавие и начало гласи *„От благочестивия Василий, за ладовете (в музиката) и техния произход“*. Този трактат е достигнал до нас в три редакции.

Текстът на дългата редакция е разделен на три независими части, които представят три различни хипотези за корените на музикалните ладове. Първият абзац причислява появата на ладовете към звуците, издавани от жи-

вотни и птици. Според втория появата на ладовете се дължи на митичните гръцки музиканти. Третият проследява корените, които водят до пророците от Стария Завет.

Въпросният трактат е написан по всяка вероятност в края на късния елинизъм и раннохристиянския период. Не е изключено коментарът да съдържа части от изгубен гръцки ръкопис, който е принадлежал на Василий Кесарийски, или най-малкото на друг гръцки автор, негов съвременник. От XIX век до наши дни, текстът интригува учените арменисти. Те са предложили различни интерпретации, но значението на първия абзац остава неясно и противоречиво.

Ние предлагаме нова интерпретация, свързана с естетическите идеи на Григорий Нисийски, която е основана на паралели между този текст и откъса от глава VIII на произведението на Григорий Нисийски *„Създаването на човека“*. Много интересен е фактът, че в третия и последен абзац от цитирания текст, ние намираме директни следи от едно друго познато произведение на Григорий Нисийски – *„Коментари на Псалмите“*.

Влиянието на естетическите идеи на Григорий Нисийски върху арменската музикална естетика е слабо изучено. Обаче отзвукът от възгледите на Григорий Нисийски може да бъде забелязан при няколко средновековни арменски автори, които са се занимавали с музикална теория и естетика. Между тях са Степанос Сюнеци, Ованес Ванакан, Вардан Аревелци, Ованес Ерзнкаци, Григор Татеваци и др.

Каноните на Фотий и връзката между текст и музика

Силвия Тессари

Фактът, че съставните елементи на византийската химнография (текст и музика) са строго свързани, е добре известен. Специално в случая на подобните песнопения, не би могло да се направи преценка на текста, без да имаме предвид ритмическия модел на ирмоса (посредством „законите“ на изосилабизма и хомотонията), както и на неговата мелодия. Обаче адаптирането (често несъвършено) на един нов канон към неговия по-стар модел поднася трудно решими проблеми: ритмическата стойност на различните невми, предполагаемото метрично деление на „пулсации“, определянето на формулата (която още от първите изследователи на византийската музика е била разглеждана като основна структура на мелодията), несъответствието между акцентите на текста и мелодията в ирмолога (с последващия логичен въпрос дали подобния следва повече ирмоса на мелодиите, отколкото метричното съотношение между акцентирани и неакцентирани срички), взаимоотношението между метричните аномалии и повече или по-малко мелизматичния „стил“ на мелодията.

Целта на настоящия доклад е да представи някои проблеми на метри-

ката, срещащи се в петнадесет канона от вида на подобните, приписвани на Фотий, чиято идентификация с Патриарх Фотий поне засега остава спорна. Осем от тях, приписвани на св. Йоан Богослов, се намират в три ръкописа (Sinai gr. 783 от X век, Patmos gr. 687 от 1543 година, Patmos gr. 884 от XVIII век) и са публикувани от К. А. Манафис през 1994 година. Останалите седем са приписвани на св. Николай (не осем, защото вторият, анонимен в ръкописа, е добре известния канон на Теофан Граптос), чието публикуване в превод на италиански език ще бъде част от моята докторска дисертация; те са преписани от цитирания синайски ръкопис. Там, където текстът не следва метричните правила, но изглежда, че няма изменение, ние ще обърнем внимание на музиката към текста, както е представена в три средновизантийски извора (H, G, P), както и в някои старовизантийски извори. Като изследвам мелодийните каденци и техните промени според модифицирането на сричковиите образци на ирмосите, предлагам някои възможни решения, разглеждайки изпълнението на каноните, които съм анализирала.

Развитие на творческата идея във вариантите на *Милост мира – Тебе поем* от Апостол Николаев-Струмски

Стефка Венкова

Музикалното творчество на едни от най-изпълняваните в съвременността български църковни композитори – Апостол Николаев-Струмски (1886–1971), е недостатъчно изследвано в българското музикознание. Докладът представя развитието на авторския му стил

след издаването на печатната му „Литургия за смесен хор“ от 1926 г. въз основа на новооткрити от мен непубликувани негови ръкописи.

По-конкретно се разглеждат няколко варианта на авторски песнопения на композитора от Евхаристийния канон.

Струмски публикува четири варианта на песнопенията „Милост мира – Тебе поем“ в Литургията от 1926 г., а през 40-те години на XX век пише и въвежда в хоровия репертоар нов вариант.

Докладът проследява основни тенденции от индивидуалния композиторски стил на Николаев-Струмски и раз-

витието им: авторската саморефлексия, дългогодишното активно „живеене“ на автора в българската църковна музикална традиция, задълбочаването на преживяването на литургичния момент и търсенето на взаимовръзката между смисловия и музикалноизразния акцент.

Нов подход към музикалното творчество и живота на Йеронимус Трагодистис

Кристиана Деметриу

Йеронимус Трагодистис е бил многостранна личност и един от най-изтъкнатите музиканти в поствизантийската музикална традиция на Кипър. Неговото пребиваване във Венеция, университетското му обучение в Италия, както и заниманието му с търговия и преписване на ръкописи, го превръща в уникален случай сред кипърските композитори на църковна музика от периода на венецианското господство в Кипър.

Този доклад е опит за нов поглед

към творчеството на Йеронимус Трагодистис чрез представяне на досега неизвестни страни от неговия живот, засягайки неговото обучение в университета в Падуа и неговата дейност като писач на ръкописи. Що се отнася до творчеството му като композитор и музикант, докладът се фокусира върху някои от неговите най-оригинални творения и поетични творби, където Йеронимус се представя като композитор и поет на богородични в петнадесетричково стихосложение.